pažeista akmens amžiaus gyvenvietės teritorija, tačiau jame radinių neaptikta. Šurfe 3, kastame toliausiai į ŠV, akmens amžiaus radinių nebuvo. Jame rasta lipdytinės ir apžiestos keramikos šukių.

Atlikus žvalgomuosius tyrimus nustatyta, kad Pabartonių akmens amžiaus gyvenvietė II apima maždaug 500 m^2 plotą kairiajame Želmenos upelio krante ir, ko gero, yra gerokai mažesnė nei dešiniajame upelio krante esanti Pabartonių akmens amžiaus gyvenvietė I.

Pabartonių apylinkėse, ant pirmosios viršsalpinės Neries upės terasos, maždaug 200 m į PV nuo Pabartonių akmens amžiaus gyvenvietės I, 50 m į P nuo žvyrkelio, vedančio į Mardošiškius, 235 m į P–PV nuo Želmenos upelio ir minėto žvyrkelio susikirtimo vietos, ariamo lauko paviršiuje taip pat rastos 2 titnago nuoskalos. Tad galbūt ten esama senovės gyvenvietės.

2015 m. tyrimai atskleidė, kad Pabartonių akmens amžiaus gyvenvietės I tyrimus tikslinga tęsti į P–PV pusę, žvyrkelio link, kur galbūt yra jos centrinė dalis su didžiąja dalimi radinių. Tuo tarpu aptikus antrąją senovės gyvenvietę kairiajame Želmenos krante, incijuota abiejų akmens amžiaus gyvenviečių Pabartonyse apsauga ir paminklų statusas.

Pabartoniai Stone Age Settlements I and II

In the summer of 2015, 40 m^2 were excavated in Pabartoniai Stone Age Settlement I on the right bank of Želmena, a small tributary of the River Neris (Figs. 1–2). A large quantity of valuable archaeological material was discovered during the investigation: 2455 flint and 137 knapped non-flint stone finds (Figs. 3–4), 582 potsherds of different chronological periods, some pieces of clay daub, 17 cartridge cases, ten metal find fragments, one round copper disc (a coin?), and a stone axe fragment (Fig. 5). Some organic material related to the Stone Age settlement was also collected: 62 burnt bone fragments, some hazelnut shells, and pieces of charcoal.

More than 20 structures associated with the old settlement were discovered, some of which yielded large quantities of flint finds, charcoal, and burnt bone fragments. Nine small stains, which were probably from poles, were unearthed (Fig. 6). Three round, dark brown stains without any finds were considered to be the remains of old trunks.

According to the flint typology, the earliest possible date for this object is the Final Palaeolithic–Mesolithic, but the site was repeatedly inhabited in the Neolithic–Bronze Age and even later. The most recent finds should be assigned to the mid-20th century.

A survey was also conducted on the left bank of the Želmena in order to determine the location of Pabartoniai Stone Age Settlement II. The excavation of six test pits revealed some flint finds and the location of a small Stone Age site.

Vytautas Juškaitis, Karolis Peseckas,
Giedrė Piličiauskienė,
Rokas Vengalis, Gytis Piličiauskas

Žvalgomieji tyrimai Šventojoje, Elijos gatvėje 9

2015 m. Šventosios senovės gyvenvietėje (UK 1813) atlikti archeologiniai žvalgomieji tyrimai 10 ha dydžio teritorijoje sklype Elijos g. 9, Palangos mieste. Atlikti geofizikiniai tyrimai georadaru (18 profilių, 2,5 km) ir mag-

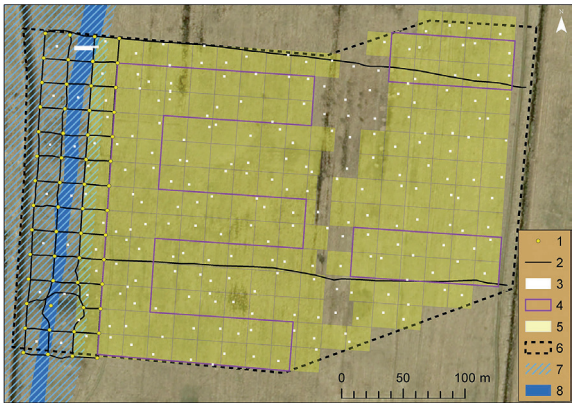

1 pav. Archeologinių tyrimų sklype Elijos g. 9 situacijos planas: 1 – gręžiniai; 2 – georadaro profiliai; 3 – šurfai ir perkasos; 4 – suarti ir vizualiai žvalgyti plotai; 5 – magnetometrinių tyrimų plotai; 6 – tyrinėta sklypo dalis; 7 – senovinio ežero duburys (3200–2400 cal BC); 8 – senovinės upės vaga (1700–700 cal BC). G. Piličiausko brėž.

Fig. 1. Situation plan of the investigation at Elijos St. 9: 1 – boreholes; 2 – georadar profiles; 3 – test pits and trenches; 4 – areas that were ploughed and subjected to fieldwalking; 5 – areas surveyed with a magnetometer; 6 – investigated part of the plot; 7 – the ancient lakebed (3200–2400 cal BC); 8 – the ancient riverbed (1700–700 cal BC)

netometru (8 ha), išgręžti 57 gręžiniai (1,5–3,3 m gylio), ištirti 233 žvalgomieji šurfai ir viena 60 m² dydžio perkasa (iš viso 1000 m²), suartas 3,24 ha plotas, jame atlikti sistemingi paviršiniai vizualiniai žvalgymai (1 pav.). Surinkti 195 archeologiniai radiniai.

Tirto ploto V dalyje, prie melioracijos kanalo po suartu dirvožemiu aptiktos ežerinės nuosėdos – sapropelis. Jis alyviškai pilkas, su smulkios medienos ir agaro riešutų sąnašų horizontais, smulkaus smėlio lęšiais, su negausiais medienos radiniais, taip pat dirbiniais. Vietomis jis siekė iki 2,5 m gylį arba H_{abs} -2,00 m. Dažnai sapropelis slūgsojo tiesiog ant moreninio prie-

2 pav. Mediniai radiniai iš bronzos amžiaus senvagės perkasoje. G. Piličiausko nuotr.

Fig. 2. Wooden finds in a trench excavated in the Bronze Age riverbed

molio arba aleurito, bet kartais tarp glacialinio ir ežerinio sluoksnių dar įsiterpdavo iki 20 cm storio stambaus arba žvyringo smėlio tarpsluoksnis su gėlavandenių *Unio Tumidus* kiauteliais. Tai reiškia, kad apie 150 m pločio ežero duburį erodavo galingas tekančio vandens srautas, o iš Šventosios 4 radimvietės tyrimų žinome, kad ežerinė sedimentacija duburyje prasidėjo apie 3200 cal BC (Piličiauskas G., Lietuvos pajūrio subneolitas ir neolitas. Žemės ūkio pradžia, *LA*, V., 2016, t. 42, spaudoje). Šurfuose ir perkasoje sapropelyje rasti mediniai kuolai, pušų skalos, akmeniniai tinklų pasvarai, žuvų kaulai, anglys rodo, kad ežere intensyviai žvejota, statytos žvejybinės ar laivybai skirtos medinės konstrukcijos, tačiau iš ankstesnių tyrimų žinome, kad kur kas turtingesnis archeologinis sluoksnis aptinkamas senovinio duburio V šlaite, kuris liko už 2015 m. tyrimų ribų. Sprendžiant pagal Šventosios 4 radimvietei 2014 m. sudarytą amžiaus gylio modelį, dauguma ežerinio sapropelio radinių datuojami 3200–2700 cal BC, nors iš aukštesnių horizontų galėtų būti ir 2700–2400 cal BC.

2400–2000 cal BC ežeras visiškai užako, o per jo duburį ėmė tekėti upė. Labai smėlingas jos nuosėdas apčiuopėme šurfais, gręžiniais ir georadaro profiliais, tačiau norėta visiškai įsitikinti. Tam, kad užfiksuotumėme visą spėjamos bronzos amžiaus senvagės skersinį pjūvį, mažiau žalotume ilgus medinius dirbinius ir suprastume medinių radinių tipą, tyrėme didelę, 20 m ilgio ir 4 m pločio, perkasą (2 pav.). Upės dugnas perkasoje siekė 1,2 m gylį nuo dabartinio paviršiaus, arba H_{abs} 0,00 m, o aliuvinės nuosėdos (smėlinga dumblinga durpė) buvo paplitusios 17 m pločio juostoje (3 pav.). Visgi iš stratigrafijos atrodo, kad čia vienu metu tekėjo kur kas siauresnis už aliuvinių nuosėdų zoną upelis. Giliau ir šonuose nuo senvagės buvo išlikęs

3 pav. Smėlingų aliuvinių nuosėdų pavyzdys perkasos pjūvyje. Giliau – ežerinis sapropelis ir ledyninės kilmės aleuritas. G. Piličiausko nuotr.

Fig. 3. An example of sandy alluvial sediments in the trench's section. Below lies lacustrine gyttja and glacial silt

4 pav. Raginis dirbinys (22 cm) bronzos amžiaus senvagės nuosėdose. G. Piličiausko nuotr.

Fig. 4. An antler artefact (22 cm long) in the sediments of the Bronze Age riverbed

ežerinis sapropelis. Upės nuosėdose, t. y. smėlingoje ir dumblingoje durpėje, aptikta stačių ir išvirtusių medinių kuolų, kitokių dirbinių, taip pat raginis dirbinys (4 pav.), povirvelinės bronzos amžiaus pradžios keramikos šukė, šiek

tiek gyvulių ir žuvų kaulų. Perkasoje rasta 19 stačių kuolų, daugiausia uosinių. Jie dažniausiai sukalti iki aleurito ir šiek tiek giliau, nors kartais vos 50 cm į ežerinį sapropelį (5 pav.). Radiniai rodo, kad upėje ar upelyje žvejota krantams statmenomis medinėmis užtvaromis, kurios V galą, matyt, ir aptikome. Aptiktas archeologinis sluoksnis pavadintas Šventosios 55 radimviete. Greičiausiai jis priklauso tai pačiai upei, kuri 2008 m. buvo aptikta ir 2012 m. tyrinėta apie 1 km į Š nuo tiriamo sklypo, prie Šventosios gatvės (Šventosios 41B radimvietė, *ATL 2008 metais*, V., p. 23–28; *ATL 2012 metais*, V., p. 26–30), o 2013 m. – apie 1 km į P nuo tiriamo sklypo, sklype Elijos g. 6 (Šventosios 48 radimvietė, *ATL 2013 metais*, V., 2014, p. 34–40).

Senvagė pagal visus šiuos tyrimus datuojama 1700–700 m. pr. Kr., o vienas iš medinių kuolų 2015 m. perkasoje – apie 1500 cal BC. Smėlingos aliuvinės nuosėdos ryškiai matėsi georadaro profiliuose, todėl tiksliai lokalizuota 260 m ilgio senvagės atkarpa, patenkanti į žvalgytą teritoriją. Visgi dabartinio reljefo požymiai ir ankstesnių archeologinių kasinėjimų duomenys leidžia fiksuoti tą pačią senvagę ir gerokai į P bei į Š nuo tirto ploto, 2,7 km ilgio atkarpoje. Senuosius ežero ir upės duburius tirto ploto V dalyje rekomenduota saugoti *in situ* kaip išraiškingus paleoreljefo elementus ir dėl itin vertingo permirkusio archeologinio sluoksnio. Tokia rekomendacija turėtų būti taikoma ir kitose panašiose Šventosios archeologinio komplekso vietose, nes konservuoti, restauruoti ir saugoti muziejuose visus medinius archeologinius radinius būtų nepaprastai brangu, o vertingiausia sparčiai urbanizuojamos archeologinės teritorijos dalis visgi turėtų būti išsaugota pažangesniems moksliniams tyrimams ateityje.

Į R nuo duburio, užpildyto subneolito–neolito laikotarpio ežerinėmis ir bronzos amžiaus aliuvinėmis nuosėdomis, iš karto po dirvožemiu buvo aptinkamas smulkus arba vidutinio rupumo vietomis žvyringas smėlis. Jis paliktas Litorinos jūros transgresijos, o kai kur po juo dar buvo išlikę mezolitinio durpingo dirvožemio fragmentai, deja, kaip ir kitur Šventojoje, be archeologinių radinių, kartais su rieduliais. Suarto dirvožemio sluoksnyje šurfuose rasta šiek tiek pavienių archeologinių radinių – keli akmeniniai pasvarai, titnago nuoskalos. Iš pradžių manyta, kad tai ženklas, jog šurfai nepataikė į archeologinių radinių sankaupas, buvusias kažkur greta. Tačiau iš karto suarus pavir-

5 pav. Bronzos amžiaus mediniai kuolai in situ perkasoje. G. Piličiausko nuotr.

Fig. 5. Bronze Age wooden stakes in situ in a trench

šių ir po pirmųjų liūčių atlikus detalius paviršiaus vizualinius žvalgymus, rastos tik 2 titnago nuoskalos ir dar keli akmeniniai pasvarai, ir visi jie – toliau nuo aptiktųjų šurfuose.

Tirto ploto centrinėje ir R dalyse jokių archeologinių struktūrų ir radinių šurfuose nerasta. Suarti ir vizualiai žvalgyti bandomieji plotai (0,48 ir 0,4 ha dydžio) patvirtino, kad čia nėra žymesnių archeologinių radinių sankaupų. R. Rimantienė maždaug centrinėje sklypo Elijos g. 9 dalyje mini buvus Šventosios 35 radimvietę, kur ariamos dirvos paviršiuje 1967 m. aptikta akmens amžiaus radinių – keramikos, titnago, gintaro (Rimantienė R., *Akmens amžiaus žvejai prie Pajūrio lagūnos*, V., 2005, p. 477). Deja, žvalgomųjų tyrimų metu jos nepavyko lokalizuoti.

The Field Evaluation in Šventoji at Elijos St. 9

In 2015, an evaluation was conducted in a 10 ha area in Šventoji on the plot at Elijos St. 9 in the city of Palanga. Geophysical surveys were conducted using georadar (18 profiles, 2.5 km) and a magnetometer (8 ha), 57 boreholes were drilled (to a depth of 1.5–3.3 m), 233 test pits and one 70 m² trench were excavated (a total of 1000 m²), and systematic fieldwalking was conducted in a total of 3.24 ha of ploughed land (Fig. 1). A sub-Neolithic-Neolithic lakebed with sparse finds: fish bones, vertical and upset wooden stakes, stone net weights, and pine laths was discovered in the W part of the excavated area. The finds from the lacustrine gyttja date to 3200–2400 cal BC based on the analogous stratigraphy for the Šventoji 4 find spot. Circa 1700–700 cal BC, after the sea level fell, a river flowed into the lake on the E shore. The remains of wooden structures that probably belonged to a fishing structure (Figs. 2–5) were discovered in this river's sediments. This is a new find spot, unknown up until now, which the present authors have named Šventoji 55.

Vytautas Juškaitis, Karolis Peseckas,
Giedrė Piličiauskienė,
Gytis Piličiauskas

Žvalgomieji tyrimai Šventojoje, Ošupio take

2015 m. birželio ir rugsėjo mėnesiais Šventosios senovės gyvenvietėje (UK 1813) atlikti žvalgomieji tyrimai sklypuose Ošupio tako 25, 25A, 25B, 25C, 27, 27A, 27B, 27C, taip pat sklype kadastriniu numeriu 4400-1624-2263, Palangos mieste. Visi jie sudaro vientisą 4,9 ha dydžio masyvą (1 pav.). 2014 m. pabaigoje čia išgręžti 127 gręžiniai, georadaru atlikti 62 profiliai, kurių bendras ilgis yra 8,34 km, tačiau šurfų ištirti nespėta, šie darbai nukelti į 2015 m. Nustatytas senovinio ežero, datuojamo 4000–2000 m. pr. Kr., dugno reljefas, lokalizuota maždaug bronzos amžiaus upės senvagė, datuojama 2000–1700 m. pr. Kr. (*ATL 2014 metais*, V., 2015, p. 38–46).

2014 m. rengiant detalųjį planą, į R ir PR nuo aptariamo sklypų masyvo žvalgyta 65 ha dydžio teritorija. Išgręžti 728 gręžiniai, atlikta 90 GPR profilių (36,32 km) ir magnetometrinė žvalgyba 5,08 ha plote, ištirtas 41 šurfas (200 m²). Atlikta paleogeografinė rekonstrukcija, kurios metu apibrėžti paleoreljefo elementai, tiesiogiai susiję su archeologinių radimviečių paplitimu – tai neolitinio lagūninio ežero (4000–2500 m. pr. Kr.) duburys ir bronzos amžiaus pradžios (2000–1700 m. pr. Kr.) upių vagų paplitimo zonos. Dvidešimtyje archeologinių šurfų iš 41 ištirto rasti 749 archeologiniai radiniai, datuo-